

СЕКЦІЯ 3 ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВИХОВАННЯ

УДК 37.017.4

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У МОЛОДІ США

Турчик І.Х., к. н. з фіз. виховання та спорту,
доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

У статті з'ясовано місце та роль спорту у формуванні громадянських цінностей молоді США та визначено їх. Підтверджено, що заняття спортом є одним із потужних засобів формування громадянських цінностей молоді США. Насамперед, завдяки спорту формується прагнення до самореалізації, громадянської активності, відповідальності, почуття громадянського обов'язку, активної життєвої позиції; відбувається виховання толерантності; усвідомлення поваги до культурного та історичного минулого країни, патріотичних цінностей, переконань і поглядів.

Ключові слова: спорт, молодь, США, громадські цінності, патріотизм.

В статті вивчені місце і роль спорту в формуванні громадянських цінностей молоді США і дані їх визначення. Підтверджено, що заняття спортом є одним із потужних засобів формування громадянських цінностей молоді США. Прежде всего, благодаря спорту формируется стремление к самореализации, гражданской активности, ответственности, чувство гражданского долга, активной жизненной позиции; происходит воспитание толерантности; осознание уважения к культурному и историческому прошлому страны, патриотическим ценностям, убеждениям и взглядам.

Ключевые слова: спорт, молодежь, США, общественные ценности, патриотизм.

Turchyk I.Kh. CITIZENS' VALUES FORMATION AMONG AMERICAN YOUTH

The article deals the place and role of sport in shaping the civic values of the youth of the United States and identifies them. It is confirmed that sports are one of the most powerful means of forming the civic values of the youth of the United States. First of all, due to sports, the desire for self-realization, civic activity and responsibility are formed; a sense of civic duty, an active life position; tolerance education takes place; awareness of respect for the cultural and historical past of the country, patriotic values, beliefs and views.

Key words: sport, youth, USA, public values, patriotism.

Постановка проблеми. Громадянські цінності у сучасному виховному процесі мають надзвичайно важливе значення. Повноцінне формування особистості не може позитивно реалізовуватися без громадянської основи. Важливо спрямовувати дітей і молодь на вибір поваги до людського достоїнства, свободи, демократії, рівності, правової держави, а також дотримання прав людини, адже як стверджують науковці, різнобічне виховання підростаючої особистості не має сенсу без громадянського компонента. Сьогодні, в час активних демократичних перетворень маємо змогу реалізовувати у виховній практиці ті громадянські надбання, які будуть сприяти вибору активної життєвої позиції та свідомого формування громадянського світогляду нашої молоді [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеї громадянського виховання завжди були актуальними для освіти України. Відомі українські вчені минулого (Антонович В., Ващенко Г., Грінченко Б., Грушев-

ський М., Драгоманов М., Огієнко І., Русова С., Макаренко А.), а також сучасності (Вишневецький О., Невмержицька О., Сухомлинський В.) та багато інших значну увагу в своїх роботах відводили формуванню громадянських цінностей у молоді.

Водночас цікавим і необхідним залишається вивчення зарубіжного досвіду. Адже сьогодні громадянське виховання у США є одним із провідних напрямів державної політики, що закріплено законодавством: «Актом про національне і суспільне служіння» (The National and Community Service Act, 1990); «Актом про освіту для демократії» (The Education for Democracy Act, 2001) та ін. Проблеми громадянського виховання молоді обговорюються провідними освітніми організаціями і центрами – Центром громадянського виховання (Center for Civic Education), Центром американської історії та громадянського виховання (Center for American History and Civic Education) та ін. Ці організації розробляють програми формування громадян-

ських цінностей у молоді, які фінансуються федеральним урядом.

Отже, система громадянського виховання в США є найважливішою частиною державної, громадської та освітньої політики. Вивчення нагромадженого тут досвіду корисне з огляду на необхідність удосконалення виховної політики в сучасній Україні.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування та визначення місця та ролі спорту у формуванні громадянських цінностей молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж цілого століття саме Сполучені Штати Америки впливають на розвиток сучасної цивілізації, широко пропагандуючи у світі американські цінності. Сьогодні практично немає сумнівів у тому, що в основі цінностей американського суспільства лежить лібералізм Джона Локка, який базується на абсолютній свободі, що одержало втілення у так званому «американському способі життя». Стверджуючи у такий спосіб концепцію щастя, Америка для багатьох стала символом демократії і справедливості. Так було покладено початок формуванню американських амбіцій, які широко підхопило людство.

Безперечно, значне місце у формуванні цінностей, зокрема громадянських, зайняв у США спорт, адже він у житті американців відіграє значно більшу роль, ніж будь-який інший вид суспільної діяльності. Саме в спорті найбільш яскраво проявляються такі важливі для сучасного суспільства цінності, як патріотизм, гендерна рівність, дотримання правил гри, відчуття консолідації, рівність шансів на успіх, досягнення успіху, прагнення бути першим, перемогти не тільки суперника, але й самого себе тощо [3; 4].

У 60-ті роки, після виходу в США книги Р. Бойла (Robert H. Boyle) «Спорт – дзеркало американського життя» [5] спорт, ставши національним захопленням, був оголошений моделлю самого американського суспільства. Американський філософ М. Новак підкреслював: «Нехтувати спортом означало б втратити одне з важливих національних надбань» [2].

Починаючи з 70–80-х років минулого століття, спорт в США є «другою релігією», в яку вірять більшість американців. Населення дбайливо ставить до свого здоров'я, розуміючи, що це – особистий капітал, від якості якого в житті залежить багато чого: кар'єра, особисте щастя, світле майбутнє.

Історик Джон Бетс пише: «Спорт і капіталістичний дух мають багато спільного: дух ініціативи, протиборства, змагання» [2]. Інший відомий американський професор

Р. Форс справедливо вважає, що спорт є мініатюрою самого життя і у такий спосіб служить ніби лабораторією, в якій може створюватися позитивна система цінностей [2].

Згідно з відомостями, розміщеними у Вікіпедії США, «<...> американська нація це – атлетична нація, серцевиною цінностей якої є конкуренція. А суспільство керується положенням, що старанна і наполеглива робота завжди буде нагороджена» [13]. Як стверджує професор Марк Найсон (Mark Naison), від кінця XIX століття до сьогодні в США як професійний, так і університетський спорт є двома найпотужнішими інституціями суспільства, що ідентифікують американську націю [12].

Так, на думку R. Jeziorski (Р. Єзіорські), «жоден інший вид суспільної діяльності не об'єднує (безпосередньо чи опосередковано) людей з різними соціальними, економічними, політичними, релігійними і расовими відмінностями так, як шкільний спорт чи інший позашкільний вид діяльності [14]. Для американського суспільства через розмаїття націй, які проживають у державі, важливою є консолідація. У країні, що постійно відчуває хвилі імміграції, бореться з расовим поділом і переживає економічні коливання, власне спорт здатний об'єднати громадян, адже на тлі демонстрування спортивної майстерності ці відмінності нівелюються.

Як вказує вчений Марк Найсон (Mark Naison), спорт надає багатьом американцям не лише можливість втекти від труднощів, з якими вони зустрічаються у повсякденному житті, а й вісцеральні зв'язки з живими традиціями та культурними цінностями американської держави [10].

Яскравим прикладом може бути інтерпретація баталій фіналу Національної футбольної ліги, де в особливий драматичний спосіб відтворено особливості розвитку та встановлення американського суспільства: створення напруження між індивідуальними прагненнями окремого гравця і командною долею; захоплення насильством і мужністю поразки; прагнення до видовищності; прихильність до трюків та нових технологій, що демонструє багатство американської нації; і, нарешті, расовий поділ нації, коли у більшості білі люди спостерігають за боротьбою чорних команд, що грають небезпечну і дещо насильницьку гру. Ця гра, що відображає американське суспільство з усією його величчю, силою та недосконалістю, захоплює практично кожного громадянина США, який мріє побувати особисто на фіналі або ж обов'язково подивитися трансляцію матчу. «Як і багато інших спортивних

подій в історії США, вони дають важливі уявлення про те, як думає і живе американська нація, як розважається, святкує і заявляє, хто вони є» [12, с. 2].

Важливою є роль спорту в соціалізації й американізації іммігрантів, що було особливо гострою проблемою на початку ХХ століття. Для іммігрантів із західної і південної Європи саме спорт завдяки дотриманню правил чесної гри і відкритій конкуренції був більш доступний, ніж робота в банку, корпорації чи навчання в університеті, де дискримінація часто маскувалася під «джентльменськими угодами», і де набагато повільніше молода особа могла стати рівною американцеві. Так, відомі боксери Джон О. Салліван, Джим Корбетт, Бенні Леонард і Рокі Марчіано, а також бейсболісти Джо Ді Маджіо та Хенк Грінберг стали символічними представниками потенційних ірландських, італійських та єврейських американців, що досягнули значного успіху та були прийняті у країні, яка спочатку ставилася до них з недовірою.

Часто лише завдяки спортивним досягненням, особливо у професійному боксі та бейсболі, чорношкірим іммігрантам можна було вибратися з бідності й маргінальності. Найбільш відомими є Джессі Оуенсон та Джо Луї, які стали справжніми американськими спортивними героями. Обидва зуміли перемогти спортсменів з наступаючої нацистської Німеччини, нації, чий расові теорії стигматизували більшу частину населення іммігрантів Америки як своїх расових підлеглих. Перемоги Джесі Оуенса на Олімпіаді 1936 року в Берліні та перемога Джона Луїса над Максом Шмелінгом на стадіоні Янки були знаковими в американській історії. Адже вони довели, що значна кількість білих американців вболівають за чорношкірих спортсменів, які представляють їхню державу, і спільно святкують перемоги. Ці досягнення дали можливість тренерам шкільних, університетських та ін. команд активно залучати чорношкірих учнів до занять спортом, інтегруючи їх у такий спосіб в американське суспільство.

Розвиток спортивного руху в США демонструє і руйнування гендерних бар'єрів. До 1960 року жіночі права в США були порушені, у тому числі і в спорті. Жінкам було заборонено займатися певними видами спорту, оскільки вважалося, що їх вони маскулінізують. Проте жіночий рух кінця 1960 – початку 1970-х років та прийняття розділу IX Закону про громадянські права 1964 року сприяли визнанню права жінки на участь у спорті та надали їм привілей мати рівні можливості з чоловіками [8].

Також, як вважає Адольф Огі (Adolf Ogi Special Adviser to the United Nations Secretary-General on Sport for Development and Peace), спеціальний радник Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй з питань спорту, – спорт є найкращою школою життя, що навчає молодь умінням і цінностям, необхідних для того, щоб бути добрим громадянином.

Адже у будь-якій державі існують непорушні канони, яких необхідно дотримуватися, щоб бути законослухняним громадянином, а заняття спортом, власне, і передбачають неухильне дотримання правил, тобто участь у спорті дає змогу учасникам усвідомити цей основний структурний принцип. «У час занять спортом, учні-учасники повинні дотримуватися встановлених правил, а їх порушення веде до певних санкцій» [14, с. 27]. Оскільки найважливішим завданням шкільної освіти США є підготовка учнів до дорослого життя, то зазначені вміння є важливими для досягнення успіху як громадянина США, так людей загальною.

Спорт неможливий без змагань і співпраці. Вони також фундаментальні для існування демократичного суспільства, адже здорова конкуренція становить основу для відбору політичних діячів [14, с. 37]. Для успішного функціонування американської економічної системи вільного підприємництва дуже важливо, щоб змагальний дух та конкуренція прищеплювалися громадянам ще змалку. Продукти, політики, американські ідоли та ринок праці – це приклади значної внутрішньої конкуренції у країні, і що швидше учні зможуть це усвідомити і звикнути до такого роду соціальної взаємодії, то більших успіхів вони досягнуть.

Варто відзначити тісний взаємозв'язок між американським спортом і політичними цінностями. Як соціальний інститут, спорт за своєю суттю не має політичної позиції, але часто, відзначає Майкл А. Малец (Michael A. Malec), професор факультету соціології Бостонського університету, виступає інструментом політичних та ідеологічних висловлювань. Прикладом може бути війна у Перській затоці, коли власне через спорт політичні діячі розпочали нав'язування ідеї підтримки війни. У міру розгортання військових дій спочатку кілька, а згодом практично всі колективи університетських баскетбольних команд в США почали носити патч американського прапора на формі. А далі їх почали наслідувати вболівальники та інші американці [9].

Важливою цінністю, яку формує спорт у США, є патріотизм, особливий сплеск якого в спорті відбувся після Другої світової

війни. Власниками спортивних команд було прийняте спільне рішення розпочинати ігри з виконання гімну США, що створило б атмосферу, в якій гравці й глядачі відчували себе єдиним цілим, єдиною нацією американців. Інший приклад з історії спорту – вбивство президента Кеннеді, після якого всі ігри національної футбольної ліги США розпочиналися з хвилини мовчання, підняття прапора і спільного виконання гімну [6].

Яскравим прикладом взаємозв'язку спорту і відчуття патріотизму є трагічні події 11 вересня 2001 року. Атака терористів спричинила значне збентеження та відчай серед громадян США. Національна футбольна ліга та Асоціації бейсбольних ліг уперше в історії перенесли матчі, проте значна кількість громадян США виступили проти, мотивуючи тим, що їх «американський спосіб життя не може бути порушений чи зруйнований терористами». Їх підтримав і президент Буш, сказавши, що спортивні події повинні продовжуватися, «щоб довести, що жодні терористи не можуть змінити уклад життя американців» [6].

Ще одним прикладом сплеску патріотизму завдяки спорту було вбивство зірки американського футболу Шона Тейлора. Тисячі американців спільно оплакували його смерть, а атрибутика, що асоціювалася з ним, була присутня практично в кожній родині.

Таким чином, ці події, вважає Браун (Braun), доводять факт того, що спорт слугує об'єднувальною ланкою американського суспільства, формуючи почуття патріотизму, зокрема в часи кризи.

Сьогодні практично у кожному місті є команда з певного виду спорту, яка представляє його на національному рівні і, безсумнівно, кожен район міста має шкільні спортивні команди. Вболівання за них об'єднує різних мешканців району, незалежно від професії, расової і релігійної приналежності у загальному бажанні підтримати свою команду. Окрім того, спорт об'єднує різні покоління, адже спортивні досягнення дають можливість старшому поколінню пишатися молодим.

Висновки з проведеного дослідження. Історія формування громадянських цінностей американської молоді налічує більше двох століть і тісно пов'язана з історичним та політичним життям суспільства. Початок ХХ століття, що характеризувався черговим сплеском еміграції до США, Друга світова війна, війна у Перській затоці та інші події актуалізували проблеми побудови сильної держави, згуртування людей як єдиної нації і виховання активних громадян нової країни.

Численні дослідження свідчать про важливу роль фізкультурно-спортивної діяльності у формуванні громадянських цінностей. Завдяки заняттям спортом або навіть у процесі споглядання спортивних змагань у молоді розвивається прагнення до самореалізації, громадянської активності, відповідальності; формується почуття громадянського обов'язку, активної життєвої позиції; відбувається виховання толерантності; усвідомлення поваги до культурного та історичного минулого країни, патріотичних цінностей, переконань і поглядів. Крім того, немаловажними є й такі чинники: формування здорового способу життя, готовності до військової служби, до участі в суспільно-політичному житті країни, пізнанні навколишнього світу; консолідація діяльності школи, сім'ї та громадськості. Резюмуючи, стверджуємо, що важливою особливістю занять спортом у США є формування вміння розпізнавати дискримінаційні дії та активно протистояти їм, взаємодіяти з представниками всіх верств суспільства, дотримуючись не лише чесності, а й правил fair play. Таким чином, заняття спортом є одним із потужних засобів формування громадянських цінностей молоді США.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кучинська І. Громадянське виховання та його значення у сучасному виховному процесі / І. Кучинська // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. – № 3. – С. 26–27.
2. Столяров В.И. Ценности спорта и пути его гуманизации / В.И. Столяров // РГАФК. – 1996. – № 2.
3. Турчик І. Шкільний спорт як соціально-ціннісна система у працях зарубіжних фахівців / І. Турчик // Проблеми сучасного педагогічного образования. Сер. «Педагогіка і психологія». – Сб. статей : Ялта : РІО КГУ, 2014. – Вып. 46. – Ч. 6. – С. 206–213.
4. Турчик І. Шкільний спорт у середніх та старших школах США (масштаби та чинники залучення) / І. Турчик // Порівняльно-педагогічні студії. – 2014, № 2–3(20–21). – С. 53–58.
5. Boyle R. Sport Mirror Of American Life / Robert H. Boyle. – Little, Brown And Company, 1963. – 311 p.
6. Brown R. Sport and Healing America. Society / Robert S Brown // Academic Search Premier database. – 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wpzentz.blogspot.com>.
7. Davies R. Sports in American Life : A History / R.O. Davies. – Malden, MA : Blackwell Pub, 2007. – 485 p.
8. Gorn E. A Brief History of American Sports / E. Gorn, G. Warren. – Urbana : University of Illinois Press, 2004.
9. Malec M. Patriotic Symbols in Intercollegiate Sports During the Gulf War: A Research Note / Michael A. Malec // Sociology of Sport Journal. – 1993. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.humankinetics.com/acucustom/sitename/.../9722.pdf.

10. Naison M. *The Rat That Got Away: A Bronx Memoir* / M. Naison, J. Allen. – New York : Fordham University Press, 2009. – 224 p.

11. Naison M. *White Boy: A Memoir* / Mark Naison. – Philadelphia : Temple University Press, 2002. – 256 p.

12. Naison M. *Why Sports History Is American History* / Mark Naison // *The Journal of the Gilder Lehrman Institute* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.gilderlehrman.org/history-by-era/>

[reform-movements/essays/why-sports-history-american-history](https://www.gilderlehrman.org/history-by-era/reform-movements/essays/why-sports-history-american-history).

13. *The American School/Sports in Public and Private Schools*. – 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://en.wikibooks.org/wiki/The_American_School/Sports_in_Public_and_Private_Schools.

14. Jeziorski R. *The Importance of School Sports in American Education and Socialization* / Ronald M. Jeziorski. – Lanham: United Press of America, 1994. – 144 p.